

УДК 811. 111'25

ДО ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ КОМПАРАТИВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

Тарасова А. В.

*Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара,
м. Дніпропетровськ, Україна*

В статті розглядаються англійські компаративні фразеологізми, лінгвокультурологічні та семантичні особливості їх будови та способи перекладу на український мовний матеріал.

Ключевые слова: *фразеологізми, порівняння, образність, способи перекладу.*

У статті у загальному вигляді *ставиться проблема* перекладу англійських компаративних фразеологізмів. Дане питання пов'язане з важливими напрямками дослідження, тому що зумовлюється загальною спрямованістю мовознавчих праць на інтеграцію компаративного й лінгвокультурологічного та семантичного підходів до вивчення окремих фразеологічних систем в українській та англійських мовах, що дозволяє з'ясувати універсальні закономірності та національно-специфічні розбіжності їхнього творення, функціонування у мові та мовленні та засобів перекладу цільовою мовою.

Проблему перекладу фразеологічних одиниць розглядали Л. Г. Авксентьев, М. Ф. Алефіренко, В. В. Виноградов, А. В. Кунін, О. І. Смирницький. Серед західних мовознавців слід відзначити Ш. Баллі та Л. П. Сміта. Проте залишається невирішеною проблема аналізу засобів перекладу англійських фразеологізмів, які мають у своєму складі порівняння, та зіставлення при системному вивченні фразеології, а також питання про індивідуально-авторське використання фразеологічних одиниць, тому *метою статті є* компаративний опис фразеологічної системи із значенням порівняння в українській та англійській мовах у семантичному та лінгвокультурологічному аспектах на матеріалі лексикографічних [1; 2; 3] та літературних [4; 5; 6] джерел.

Підтвердженням життєздатності та усталеності фразеологічних одиниць з порівняннями є те, що значна їх частина дійшла до нас ще з XVIII століття, коли Джонатан Свіфт у 1757 р. опублікував свій вірш «Нова пісня порівнянь». Звичайно, деяких змін фразеологізми зазнали, особливо яскраво це виявляється у компонентному складі та у відтінках значення. Наприклад, й досі англійці п'яну людину порівнюють з волинщиком чи дударем – *drunk as a piper*. В українській мові повного еквівалента немає. А частковий еквівалент пропонує замість образу дударя образ чоботаря (або синонімічний вираз – п'яний як чіп). Проте наявні й інші фразеологізми, які мають різноманітний компонентний склад, але передають однаковий зміст: свідчать про п'яний стан людини і перекладаються частковим

еквівалентом: *as drunk as David's sow* та *drunk as a drowned mouse* – напився як свиня / п'яний як чіп. Перекладаючи ФО *as full / tight as a tick* або *drunk as a skunk* (напився як кліщ або п'яний як скус) українською мовою, застосовуємо нефразеологічний спосіб перекладу «п'яний вщент» або «мертвецьки п'яний». Подібну картину спостерігаємо і у випадку з таким ФО, як *black as jet* – чорний як дьоготь. У даному випадку частковий еквівалент дозволяє не пояснювати, що камінь агат є чорного кольору. Найчастіше в українській мові наймудрішими є змія чи ворон, а от в англійській уособленням цієї якості є сова – *wise as an owl*. Ще у древньому Римі сова вважалася символом мудрості. Прикладом часткової відповідності є і наступна ФО: *as wet as a drowned rat* – мокрий, як миша (або хлющ).

Джонатан Свіфт уособлював худорбу із срібною монетою – *thin as a groat*, проте зараз можна сказати і *thin as a lath / rail / whippingpost* – худий як тростиночка. Найчастішим способом перекладу фразеологічних одиниць з порівняннями є нефразеологічний переклад: *(to speak) like a mouse in a cheese* – (говорити) нерозбірливо; *like a drowned mouse* – у плачевному стані; *as true as flint* – вірний (Варто відмітити, що в українській культурі «кремінь» (flint) асоціюється з образом твердості і міцності, непохитності, незламності духу.); *merry / lively as a grig* – дуже веселий. Щодо позначення білого, то існує окрім відомого Шекспірівського *as white as snow* (білий як сніг) ще інший фразеологічний зворот, а саме: *as white as curds* (білий як сир, творог) – дуже білий, білосніжний. Вислів *as sharp as a needle* (гострий як голка) може викликати певне помилкове сприйняття у цільової аудиторії, якщо перекласти дослівно, адже при цьому створюється образ гостроти неживого предмета (в українській мові це зазвичай лезо – гострий як лезо – *razor*), а насправді ж даний вираз означає – спостережливий, гострий розум.

Важливо також зазначити, що компонентний склад фразеологізмів надзвичайно важливий для правильного перекладу та відтворення суті виразу і не тільки у стилістичному, семантичному чи лінгвокультурологічному аспекті, а й у суто прагматичному відношенні. Адже незначні зміни елементів виразу несуть різне значення.

Для компаративних фразеологізмів характерна двоплановість значення: одне порівнюється з іншим. Перший компонент називається основою порівняння, а другий – об'єктом порівняння. Сполучник *as* – зв'язка. Суб'єкт порівняння – змінний елемент у тексті.

(As) good as gold – *хороший, шляхетний, золота (людина)*

Gertrude Morel was very ill when the boy was born. Morel was good to her, as good as gold (D.H. Lawrence).

Gertrude Morel – суб'єкт порівняння, *good* – основа порівняння, *gold* – об'єкт порівняння, *as* – зв'язка.

Порівняння виникають у мові тому, що виникає потреба у передачі додаткової інформації у порівнянні з інформацією, яка передається першими окремими компонентами порівнянь. Існують компаративні звороти, які вживаються лише з прикметником у вищому ступені порівняння: *more dead than alive* – напівживий (від втоми), смертельно стомлений (не плутати з російським *ні живий ні мертвий*).

ФО *more honoured in the breach than (in) the observance* (шекспірізм) є одним з небагатьох зворотів, які означають неістот. Дана ФО означає «частіше порушується, аніж виконується» (про закон, звичай і т. ін.).

To my mind the afternoon call is a convention more honoured in the breach than the observance (W.S. Maugham).

Образність словосполучення виникає завдяки тому, що у мові порівняння належить до іншого роду предметів, явищ чи істот, позначений його другим компонентом, наприклад: *he is as brave as a lion*. Образність створюється завдяки порівнянню людини з левом, але якщо ми порівняємо, скажімо, левицю з левом, то образність порівняння зникає і замість образного порівняння (*simile*) виникає необразне (*comparison*).

Порівняння зазвичай являють собою ФО з яскраво вираженим оцінним значенням, як позитивним, так і негативним, наприклад: *(as) bold (или brave) as a lion* – хоробрий як лев; *(as) fierce as a tiger* – лютий як тигр; *(as) pretty as a picture* – гарненька як картинка та інші.

Характер оцінки залежить від семантики першого компонента. В окремих випадках вирішальну роль відіграє семантика другого компонента, наприклад: *(as) fat as a pig* – жирний, відкормлений як свиня, як боров і *(as) fat as butter* – пухкенький, повненький.

У якості другого компонента може, так само як і в дієслівних компаративних фразеологізмах, виступати лексема чи сполучення лексем. Наведемо приклади ад'єктивних ФО з другим компонентом – сполученням лексем: *(as) different as chalk from cheese* – зовсім несхожі; *(as) plain as the nose on your face* – ясно як дважди два чотири; *(as) welcome as flowers in May* – довігоочікуваний, бажаний та інші.

Зазвичай порівняння моносемантичні. Але зустрічаються порівняння з двома фразеосемантичними варіантами. Полісемантичні порівняння надзвичайно рідкісні. У порівняннях цього типу другий компонент виконує не тільки посилювальну функцію, але є диференціатором значення.

Так, зворот *(as) weak as water* означає:

1) слабенький, хиленький = малувато сил, мало каші з'їв [етим. бібл.]: *There's no use your fighting with me, Herb. You're as weak as water (Th. Wilder);*

2) слабовольний, слабохарактерний:

You love Eva, Eva loves you, Ernest; but remember this, she is weak as water (H. R. Haggard).

У порівняння *(as) sober as a judge* теж два фразеосемантичних варіанти, які характеризують людину з різних сторін: 1) зовсім тверезий; 2) тверезий у судженнях;

(as) fresh as a daisy – 1) квітучий, пашити здоров'ям; 2) бадьорий, невтомний; = свіжий як огірочок

(as) hard as nails – 1) загартований, витривалий; у чудовій формі (про спортсмена); 2) жорстокий, безсердечний, нечуйний

(as) innocent as a babe (unborn; or as lamb, as a new-born babe) – 1) наївний, необізнаний у житейських справах = наївне дитя, справжнє немовля; 2) безневинний

look like a ghost – 1) сильно злякатися, виглядати дуже зляканим; 2) бути худим і блідим = гарніше в труну кладуть, сама тінь залишилась.

Серед ад'єктивних порівнянь є каламбурні фраземи, побудовані на обігруванні омонімів:

(*as crooked as a corkscrew* (чи *as a dog's hind leg*) (амер. розм.) – безчесний, непорядний = пробу ніде ставити (гра слів, побудована на двох омонімах: *crooked* – безчесний и *crooked* – кривий);

(*as cross as two sticks* – у поганому настрої, не в душі, не на жарт розсерджений; = злий як чорт (гра слів, побудована на двох омонімах: *cross* – не в душі, сердитий і *cross* – перехрещений);

(*as keen as mustard* – повний наснаги, ентузіазму, одержимий [вираз побудовано на грі слів *keen* гострий та *Keene's mustard* гірчиця Кіна (за назвою фірми)];

(*as nutty as a fruitcake* (сленг) – чокнутий, психований; з привітом [гра слів, побудована на двох омонімах: *nutty* навіжений, чокнутий і *nutty* горіховий].

У 1935 William Empson вказує на два головних моменти, які є традиційними для всіх історій доля дітей, а саме: герої незвичайних розмірів (мініатюрні або гігантські) та тварини, що вміють говорити [7, р. 204].

Білого Кролика Аліса зустрічає на початку своєї подорожі у країну чудес. Він вигукує: "*The Duchess! The Duchess! Oh my dear paws! Oh my fur and whiskers! She'll get me executed, as sure as ferrets are ferrets!*" [6, р. 56]. Білий Кролик передбачає покарання від герцогині. У даному випадку можливо стверджувати, що фразеологічний зворот *as sure as ferrets are ferrets* копіює відомий на той час вислів *as sure as eggs are eggs*.

У 19-ому столітті народжується вислів *like a jack-in-the box*. Теорія походження даного вислову сягає 13-го століття, коли жив прелат Сер Джон Шорн. Його часто зображують з дияволом у черевіку. Народні оповідання переказують, що Сер Джон запроторив у черевик диявола, аби захистити поселення у графстві Бекінгемшир.

У «Тлумачному словнику» В. Даля [2] про цей вираз нічого не згадується. Але сьогодні чортик на пружинці пречудово почувается, а вираз «вискочив, наче чортик з табакерки» часто вживають у сучасній живій мові, особливо коли на політичній арені з'являється новий невідомий персонаж.

У Л. Керролла даний вислів зустрічається у IV розділі, коли Білль вилітає у трубу, ніби чортик з табакерки. В. Корнієнко перекладає «як повітряний змій», а у Н. Демурової – «как шутиха».

Висновок. Дослідження стосовно вживання фразеологізмів у літературних творах становить значний інтерес, оскільки на основі отриманих даних щодо їх кількості, особливостей використання у тексті можна робити подальші висновки стосовно стилю автора та ступеня метафоричності його прози, що дозволяє проводити подальші дослідження функціонування фразеологізмів у різних жанрах прози.

Перспективи подальшого дослідження у плані орієнтації на зіставне лінгвокультурологічне вивчення не близько споріднених мов, зокрема слов'янської та германської, пов'язуються з високою значущістю засобів перекладу у межах культурно-ціннісної парадигми соціуму.

Список літератури

1. Англо-український фразеологічний словник [уклад. К. Т. Баранцев]. – 2-ге вид., випр. – К.: Знання, 2005. – 1056 с.
2. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка / В. И. Даль. – М.: Рус. яз., 1989. – 746 с.
3. Кунин А. В. Англо-русский фразеологический словарь / А. В. Кунин. – М.: Русский язык – Медиа, 2006. – 571 с.
4. Кэрролл Л. Приключения Алисы в Стране Чудес [пер. с англ. Н. Демуровой] / Льюис Кэрролл. – М.: Пресса, 1992. – 320 с.
5. Льюїс Керрол Аліса в Країні Чудес [переклад з англійської В. Корнієнка] / Льюїс Керрол. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2001. – 123 с.
6. Carroll L. Alice in Wonderland / L. Carroll– London, 1995. – 293 p.
7. William Empson. Some Versions of Pastoral / William Empson. – London: Chatto & Windus, 1935. – 212 p.

Тарасова А. В. К проблеме перевода английских компаративных фразеологизмов // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». – 2011. – Т.24 (63). – №2. Частина 1. – С.209-213.

У статті розглядаються англійські компаративні фразеологізми, лінгвокультурологічні й семантичні особливості їхньої побудови та засоби перекладу українською мовою.

Ключові слова: *фразеологізми, порівняння, образність, засоби перекладу.*

Tarasova A. V. On Problem of Translating English Comparative Phraseologisms // Uchenye zapiski Tavricheskogo Natsionalnogo Universiteta im. V.I. Vernadskogo. Series «Filology. Social communicatios». – 2011. – V.24 (63). – №2. Part 1. – P.209-213.

The article deals with English comparative phraseologisms, linguistic, culturological and semantic peculiarities of their construction and ways of their translation into Ukrainian.

Key words: *phraseologisms, comparisons, imagery, ways of translation.*

Поступила до редакції 06.04.2011 р.